

ตามรอยกระเบื้องดินเผาด่านเกวียน

นางสาวรสสุคนธ์ สีโรเวฐน์
บรรณารักษ์ชำนาญการ
เรียบเรียง

ภาพช่างปั้นกำลังขึ้นชิ้นงานดินเผาแบบดั้งเดิม: ไทยแลนด์พาลัส

ภาพงานดินเผาร่วมสมัย โคมไฟนกฮูก

ผลิตภัณฑ์ดินเผาส่วนใหญ่ของชุมชนด้านเกวียนในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนจากวัตถุประสงค์ดั้งเดิม ประเภทภาชนะที่ใช้ในครัวเรือน เช่น โอ่งมอญ โอ่งปั้น ครก กระถางรินน้ำข้าว ไหม้กปลา ร้า จานรองขาตู้ กับข้าว มาเป็นประติมากรรมสร้างสรรค์ที่ใช้สอยถึงประดับตกแต่ง ซึ่งมีความสวยงามและสามารถใช้งานได้หลากหลายมากขึ้น เช่น โคมไฟนกฮูก แจกันฉลุลาย ประติมากรรมนูนสูงตกแต่งบ้านและสวน โดยในการปฏิวัติรูปแบบและหน้าที่ของเครื่องปั้นดินเผาด้านเกวียนครั้งแรกสุด คือ **การผลิตกระเบื้องดินเผา ประกอบสถาปัตยกรรม** ได้แก่ การผลิตกระเบื้องปูพื้น กระเบื้องติดผนัง (ปอยหลวง บุญเจริญ วัชรินทร์ แซ่เตีย และณัฏฐริกา กงสะกู, ๒๕๖๑, น. ๒๐-๒๑)

การผลิตกระเบื้องดินเผาผ่านเกวียน

ขั้นตอนการเตรียมดิน

ใช้ดินเหนียว ๒ ส่วน ผสมกับดินเหนียวทราย ๑ ส่วน หมักดินไว้ ๑ คืน จากนั้นนำดินเข้าเครื่องโม่ดินเพื่ออัดเป็นแท่ง ช่างจะนำดินที่ได้เตรียมไว้แล้วมา**กดประทับลาย**ลงบนแม่พิมพ์ ในการผลิตจะสามารถกดประทับลายลงในแม่พิมพ์ได้เพียงครั้งละ ๑ ชิ้นเท่านั้น ถือได้ว่าเป็นงานหัตถกรรมอย่างหนึ่ง จากนั้นนำกระเบื้องมาแต่งขอบให้สวยงาม ตากลมไว้จนแห้ง เพื่อรอนำเข้าเตาเผาต่อไป

ภาพแม่พิมพ์กระเบื้องดินเผา ลายสารวิง

ภาพขั้นตอนการตากกระเบื้องดินดิบ

เมื่อเรียงกระเบื้องดินเผา และเครื่องปั้นดินเผาเข้าสู่เตาจนเต็ม
ช่างจะทำการสูมไฟเพื่อเผาเตา โดยใช้อุณหภูมิประมาณ ๓๐๐-๔๐๐
องศาเซลเซียส ใช้เวลาในการเผา ๓ วัน ปิดปากเตาทิ้งไว้ประมาณ ๔-๕ วัน
รออุณหภูมิลดลงก็เปิดปากเตาได้ (สมเดช ปากกระโทก. สัมภาษณ์, ๖ สิงหาคม
๒๕๖๔)

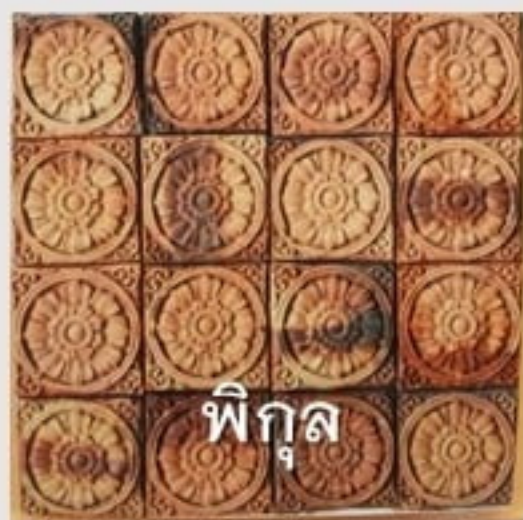

การเผาเตาด้วยไม้ฟืน

กระเบื้องที่ได้จะมีสีสันตามธรรมชาติของดินด้านเกวียนคือสีน้ำตาล แดง ดำ เนื่องจากดินมีส่วนผสมของแร่เหล็ก และส่วนหนึ่งเกิดจากความร้อนในการเผา หากชั้นใดวางใกล้กองไฟก็จะมีสีเข้มมากกว่าชั้นที่อยู่ไกลกองไฟ กระเบื้องดินเผาด้านเกวียนมีคุณสมบัติเด่น คือ มีความแข็งแรง สวยงาม ทนแดด ทนฝน และทนต่อกรดด่าง เหมาะที่จะนำไปตกแต่งประกอบสถาปัตยกรรมได้ทั้งภายในและภายนอกอาคาร

นายสมเดช ปากกระโทก ได้กล่าวถึงลวดลายของกระเบื้องดินเผาว่า ได้การผลิตลายกระเบื้องดินเผาติดผนังที่สวยงามและมีความหมายมงคลมากมาย เช่น ลายบัวบาน ลายโชคชัย ลายธรรมจักร ลายโพธิ์เงิน ลายสارهวิง ลายชัยมงคล และลายเรืองแสง เป็นต้น

กระเบื้องดินเผาด่านเกวียน **ลายพิกุล**

มีลักษณะคล้ายกลีบดอกไม้ ๘ กลีบ ล้อมรอบเกสร
ภายในวงกลมอีกชั้นหนึ่ง โดยลักษณะของกระเบื้องดิน
เผานี้ จัดเป็นประติมากรรมนูนต่ำ ที่มีลวดลายจบ
ภายในแผ่นเดียว

ในตำนานได้มีการกล่าวถึงพิกุลไว้ว่า พิกุลนั้น
อยู่บนสวนในสวรรค์ชั้นมิลกวันของพระอินทร์ มีเทวดา
ทวยเทพสถิตรักษา ซึ่งมีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ เมื่อ
พิจารณาจากลักษณะของดอกพิกุลที่มีกลีบจำนวน
มาก มีลักษณะคล้ายดอกเบญจมาศของจีน ซึ่งเป็น
สัญลักษณ์ของความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ ดังนั้น ตั้งแต่
สมัยโบราณมา จึงมีความเชื่อว่า ดอกพิกุล เป็นดอกไม้
มงคล มีความหมายแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ ความ
เจริญรุ่งเรือง มั่งคั่ง พรั่งพร้อม หากมีไว้กับตัวจะช่วย
เสริมความเป็นสิริมงคลในชีวิต

**คนโบราณจึงถือว่าการปลูกต้นพิกุลอันเป็น
ดอกไม้สวรรค์ไว้ในบริเวณบ้านเรือนที่อยู่อาศัย จะ
ทำให้เจ้าของบ้านมีสุขภาพแข็งแรง อายุยืน และ
เป็นสิริมงคล** ด้วยความหมายอันเป็นมงคลนี้ จึงได้มี
การออกแบบลวดลายของกระเบื้องให้เป็นลายคล้าย
ดอกพิกุลและนำมาประดับอาคารบ้านเรือน เพิ่มความ
เป็นสิริมงคลให้กับผู้อยู่อาศัย

ภาพกระเบื้องดินเผาลายพิกุล

ภาพดอกพิกุล

กระเบื้องดินเผาต้านเกวียน: ความงามคู่สถาปัตยกรรม
หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา เปิดให้บริการประชาชนเมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๓๐ โดยกรมศิลปากรเป็นผู้ดำเนินการออกแบบรูปทรงอาคาร ให้มีลักษณะเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กสองชั้นทรงไทยประยุกต์ จำนวน ๒ หลัง มีทางเชื่อมอาคารถึงกันในบริเวณชั้นที่สอง อาคาร ๑ ให้บริการหนังสือทั่วไป หนังสืออ้างอิง หนังสือท้องถิ่นอีสาน หนังสือกรมศิลปากร และเอกสารโบราณ อาคาร ๒ ให้บริการวารสาร หนังสือพิมพ์ หนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน และห้องฉายภาพยนตร์ ชั้นบนเป็นห้องประชุมขนาดใหญ่ รองรับการจัดกิจกรรมได้ถึง ๕๐๐ ที่นั่ง

นับเป็นเวลากว่า ๓๐ ปี ที่ตัวอาคารยังคงมีความสวยงามและมีความร่วมสมัย ส่วนหนึ่งเพราะตัวอาคารมีการตกแต่งประกอบสถาปัตยกรรมด้วย **กระเบื้องดินเผาด่านเกวียน** อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถแสดงถึงอัตลักษณ์ของจังหวัดนครราชสีมาได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังมีความงามแบบไทย ซึ่งสีสันทาสีและลวดลายของกระเบื้องดินเผานี้ ได้ช่วยส่งเสริมให้อาคารของหอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา มีความสวยงามโดดเด่นมากกว่าอาคารทั่วไป

นายเกรียงไกร สัมปชชิต และอธิบดีกรมศิลปากร
สถาปนิกผู้ออกแบบอาคารของหอสมุดแห่งชาติ
เฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา ได้เลือกใช้

“กระเบื้องดินเผาด้านเกวียน”

เพื่อประกอบสถาปัตยกรรม โดยใช้กระเบื้องลาย
พิกุล ซึ่งมีลวดลายจบในแผ่นเดียว ขนาดสี่เหลี่ยม
จัตุรัส ๙ X ๙ เซนติเมตร หนา ๑.๕ เซนติเมตร

ตกแต่งภายนอกอาคาร ๔ แห่ง ได้แก่ บริเวณ
หน้าทางเข้าหอสมุดทั้ง อาคาร ๑ และอาคาร ๒
ผนังด้านหน้าอาคาร ๑ ริมถนนราชดำเนิน และ
ผนังด้านหลังอาคาร ๒ ติดลานจอดรถ

ตกแต่งภายในอาคาร ๖ แห่ง ได้แก่ โถงบันได
อาคาร ๑ จำนวน ๓ แห่ง โถงบันไดอาคาร ๒
จำนวน ๓ แห่ง

ปัจจุบันแผ่นกระเบื้องดินเผายังมีความ
สมบูรณ์ ลวดลายและสีสันทนของกระเบื้องยังคงมี
ความสวยงาม หากมีชิ้นงานหลุดจากผนังตาม
กาลเวลา ก็สามารถซ่อมแซมได้ เพียงใช้ปูน
ก่อสร้างหรือกาวยคอนแทกซีเมนต์ ก็สามารถติด
ชิ้นงานกลับสู่ที่เดิมได้ไม่ยากนัก

ภายนอกอาคาร

บริเวณหน้าทางเข้าอาคาร ๑

ภายนอกอาคาร

บริเวณหน้าทางเข้าอาคาร ๒

ภายนอกอาคาร

บริเวณหน้าอาคาร ๑ ติดถนนราชดำเนิน

ภายนอกอาคาร

บริเวณหลังอาคาร ๒ ติดลานจอดรถ

ขอขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์

นายสมเดช ปากกระโทก ผู้ใหญ่บ้าน ม.๘ ต.ด่านเกวียน อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา, เจ้าของร้านดินไทย (๐๘๑-๒๘๒-๒๕๑๓)

บรรณานุกรม

จังหวัดนครราชสีมา และกรมศิลปากร. ที่ระลึกในพิธีเปิดหอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

วันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๐. กรุงเทพฯ: จังหวัด, ๒๕๓๐.

ชัชวาลย์ ขอบจิตต์. การออกแบบภาพยนตร์สารคดีประชาสัมพันธ์กลุ่มเครื่องประดับดินเผาด่านเกวียน

อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๖.

เด่น รักซ้อน และวัชรินทร์ แซ่เตีย. การพัฒนาเคลือบสีให้กับเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน. นครราชสีมา:

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน, ๒๕๕๖.

ต้นพิกุล ไม้หอมแดนสวรรค์ กับความเชื่อของคนไทย. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๔,

จาก: <http://kaset.today/>. [ม.ป.ป.]

ปอยหลวง บุญเจริญ วัชรินทร์ แซ่เตีย และณัฐริกา กงสะกุ. การพัฒนาตราสัญลักษณ์มาตรฐานผลิตภัณฑ์

เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน,

๒๕๖๑.

สมเดช ปากกระโทก. ผู้ใหญ่บ้าน ม.๘ ต.ด่านเกวียน อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา. สัมภาษณ์, ๖ สิงหาคม ๒๕๖๔.